

Blaž Bajič, Ana Svetel in Veronika Zavrtnik (ur.): *Razgledi treh dolin.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2021, 208 str.

Razgledi treh dolin nam razkrivajo bogat preplet pogledov na tri solčavske doline: Logarsko dolino, Matkov kot in Robanov kot. Zbornik nam prikazuje vsakdanje življenje domačinov in domačink skozi prizmo različnih posameznikov. Pri pisanju so sodelovali študenti in študentke Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, raziskovalci iz Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, nekateri etnologi in etnologinje, ki delujejo pod okriljem drugih institucij v Sloveniji, svoj pogled pa so prispevali tudi nekateri Solčevani in Solčevanke.

Zbornik je nastal v okviru poletnega tabora *Etnološki tabor treh dolin*, ki se je odvijal od 22. do 27. septembra 2020 na Solčavskem. Posebna vrednost pri snovanju omenjene publikacije je zagotovo prav sodelovanje različnih akterjev. Če so v klasičnih antropoloških besedilih domačini velikokrat predstavljeni kot pasivni akterji raziskave, so tukaj odigrali aktivno vlogo in bili v celoti vključeni.

319

Etnološki tabor treh dolin je bil v prvi vrsti namenjen študentom in študentkam Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, dobrodošli pa so bili tudi zainteresirani študenti iz drugih oddelkov Filozofske fakultete v Ljubljani. Organiziran je bil pod okriljem dr. Blaža Bajiča, mag. Ane Svetel in mag. Veronike Zavrtnik, ki pa so prav tako uredniki zbornika.

Šestdnevni tabor je bil zasnovan v obliki različnih tematskih sklopov: *Naravna in kulturna dediščina*, *Divjina in odročnost*, *Meje in obmejnost* ter *Odnosi s središči*, ki so jih raziskovalci s področij predavali študentom in študentkam, predavanja pa so bila odprta tudi za domačine in domačinke. Kasneje pisci in uredniki zbornika te iste tematske sklope spretno uporabijo za posamezna poglavja, ki govorijo o vsakdanjih življenjih Solčevanov in Solčevank in različnih pogledih na vsakdan. Udeleženci in udeleženke tabora so v času raziskovanja zbrali vrsto fotografskega in zvočnega materiala, ki bo služil nadaljnjim raziskavam s tega območja. Na terenu pa je bilo prav tako zbranih 24 polstrukturiranih intervjujev z domačini in domačinkami. Uredniki v prispevku (str. 15) nakazujejo na pomanjkanje sistematičnih etnografskih raziskav na območju Solčavskega. Z nekaj izjemami, kot so recimo spisi domačina Joža Vršnika *Preproste zgodbe s solčavskih planin* (1978), ki ga domačini ponosno omenjajo kot pomembnega pisca njihove zgodovine.

Zbornik s predgovorom uvedeta županja občine Solčava Katarina Prelesnik in predstojnik Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo dr. Jaka Repiča. Sledi prispevek urednikov, ki bralca seznanja s potekom poletne šole, namenom tovrstne raziskave in nekaterimi osnovnimi podatki raziskovalnega območja. V nadaljevanju je zbornik razdeljen na štiri tematske sklope, ki vsebujejo strokovne esejске uvode predavateljev Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo. Kasneje pa so v posameznih sklopih predstavljeni študentski raziskovalni prispevki, zbrani na terenu, tematsko poglavje pa zaključijo domačini. Vključeno je tudi posebno poglavje, predstavljeno na koncu, kot razmislek o dvojni vlogi raziskovalca in domačina hkrati.

Prvega od štirih tematskih sklopov uvede dr. Alenka Bartulović s krajšim esejem *O središčih in obrobjih v emskih perspektivah*. Sledi prispevek prve študentske trojice Petre

Goljevšček, Pije Krampl in Marka Senčar Mrdaković z naslovom *Ustvarjanje središč na obrobju*. V članku avtorji razumejo središče predvsem kot »lokalne preživetvene strategije in upravljanje z zemljišči v času nacionalizacije in denacionalizacije« (str. 37). Zemlja oz. gledano širše – domačija postane središče njihovega raziskovalnega vprašanja. Poleg simbolnega pomena zemlje jih je zanimala tudi zgodovina in vpliv (de)nacionalizacije na sistem dedovanja zemljišča. Pogled domačina Marka Slapnika je predstavljen v prispevku *O središču in Solčavskem*. Ta postavi Logarsko dolino za pomembno območno središče varovanja in trajnostnega razvoja v vsem alpskem svetu. Prav podoba Logarske doline je tisti razlog, ki privablja številne obiskovalce in obiskovalke na območje slovenskih Alp in tako po avtorjevih besedah, vsaj simbolno, predstavlja alpsko središče.

320

V drugem tematskem sklopu (*Raz*)mere dediščine s strokovnim pogledom na prepoznavanje in vrednotenjem kulturne dediščine piše dr. Vito Hazler. Božena Hostnik in Barbara Klanšek, sodelavki Zavoda za varstvo kulturne dediščine Celje, podata konservatorsko strokoven pogled na varstvo kulturne dediščine Solčava in izpostavita pomen dialoga med institucijo ter lastniki in uporabniki kulturne dediščine ter na drugi strani pomen ohranjanja kulturne dediščine, ki so nam jo zapustili predhodniki. Ta dialog vsekakor ni enostaven, to se potrdi v naslednjem prispevku Tajde Jerkič, Pike Kristan in Tine Mlinarič. Avtorice se sprašujejo o pomenu in vprašanju varovanja kulturne dediščine na območju, kjer ljudje živijo vsakdan in so v stiku z modernizacijo in avtomatizacijo tega vsakdana, na drugi strani pa so v sožitju z dediščino, ki so nam jo zapustili predniki in je velikokrat tudi nefunkcionalna. V praksi se izkaže, da je velike gospodarske objekte težko ohranjati, obenem pa so ti pogosto tudi nefunkcionalni in ne ustrezajo sodobnemu načinu gospodarjenja na kmetiji. Nit prispevka se vrti okoli ideje, do katere mere je še smiselno ohranjati dediščino, če pa ljudje, ki z dediščino živijo v tem okolju, niso več svobodni pri odločanju o načinu prenove in vzdrževanja svoje dediščine. To ima opravka tudi z različnimi interpretacijami kulturne dediščine oz. zapuščine, ki se med posameznimi akterji razlikujejo. Svoj pogled na varovanje kulturne dediščine v prispevku z naslovom *Kulturne dediščina v krajiškem parku Logarska dolina* opiše tudi domačinka Urška Lenar, ki tudi sama živi na varovanem območju. V besedilu poudarja potrebo po izobraževanju in informiranju domačinov in domačink o vlogi kulturne dediščine in pomenu ohranjanja, ki bi moralo biti predstavljeno kot odgovornost širše skupnosti in ne individualna želja.

Tretji sklop z naslovom *Vtis odtisa* vpelje dr. Jaka Repič s prispevkom *Odročnost Solčavskega in turistično pregrevanje alpskega okolja*. Avtor piše o vlogi formalnih in neformalnih strategij v razmerju med turizmom in vsakdanjim življenjem. To temo pa dodatno z etnografskim opisom poglobijo avtorji Žiga Korbar, Tina Krašovic in Lina Troha v članku »*Naš namen ni, da bi čisto vse pokazali*«. *Turizem na Solčavskem*. Avtorji se ukvarjajo z razmerjem med iskanjem hrepenenja po avtentičnosti v sodobnem svetu, ki je pod krinko turizma največkrat tudi prilagojen in odigran. Z razmerjem med množičnim turizmom in skrbjo za naravo, ki jo turisti obiskujejo, pa se ukvarja Avgust Lenart v prispevku *Naravi prijazen in domačinom koristen razvoj turizma*. Predstavi pretekle projekte, ki so se ukvarjali z razvojem turizma na Solčavskem in so v večini tudi usmerjeni k naravi prijaznemu in domačinom koristnemu turizmu. Ti projekti nekako poskušajo ohranjati neko ravnovesje med željami domačinov, skrbjo za naravo in željami turistov ter vsemi posledicami, ki jih takšni obiski prinašajo.

V zadnjem tematskem sklopu z naslovom *Prehodne razlike, nepremostljive bližine* nam dr. Miha Kozorog v prispevku *Meje, mejniki, ločnice in razločki* teoretsko predstavi različne meje, kot so: administrativne, naravne in simbolne, ki pa jih nato na podlagi terenske raziskave konkretnije poglobita Eva Malovrh in Tara Milčinski v prispevku *Zabrisane meje*. Administrativne meje, kot pravi Kozorog, so »usodnejše«, ker jih vpeljejo institucije in posamezniki nimajo veliko vpliva nanj. Skozi zgodovino so se na Solčavskem meje večkrat »risale« in na novo utrjevale. Malovrh in Milčinski obravnavata pomen meja vse od obdobja Avstro-Ogrske pa do vstopa Slovenije v schengensko območje, kjer administrativna meja postaja vedno bolj ohlapna, vendar pa ostajata nacionalna in kulturna meja, ki še vedno vidno razmejujeta ti dve območji. Od državnih in institucionalnih meja se prestavita do simbolne meje (vhodi oz. meje domačij, s postavljanjem ograj, meje med turisti in zasebnim življenjem, pragovi hiš kot meja med javnim in zasebnim ipd.). Z označevanjem domačini poskušajo razmejiti svoje in tuje prostore, kar je, kot pravita avtorici, pogosta sestavina evropskih tradicijskih verovanj. Kot zadnje predstavita naravne meje, ki so se izoblikovale skozi čas in z delovanjem okolja. Mojca Ošep v prispevku *Jasne meje* piše, kako je njena družina doživljala prej naštete meje, in k prejšnjemu naboru doda tudi solčavsko narečje, za katero pravi, da domačine loči od sosednjih občin. Pomemben pa je tudi razmislek o meji na zaščitenih območjih na Solčavskem in kakšne omejitve prinaša življenje znotraj nje.

321

V posebnem tematskem sklopu se v dvojni vlogi, in sicer kot udeleženci Tabora treh dolin in kot domačinki, predstavita Nina Ošep in Elizabeta Vršnik. V obliki dialoga in preizpraševanja o svojih občutkih doživljanja terenskega raziskovanja kot domačinki in raziskovalki hkrati bralcu ponudita zanimiv pogled na osebno doživljanje raziskovanja v lastnem okolju. V besedilu *Dvojna vloga: Ko postane domači kraj antropološki teren*, ki ga označita kot »eksperimentalno obliko pisanja«, razkrivata nove poglede na Solčavo in kako je ustvarjanje le-teh vplivalo na njuno terensko raziskovanje. Eksperiment se je vsekakor izkazal za uspešnega, saj bralec dobi občutek, da je avtoricama to obdobje – tako terenskega raziskovanja kot pisanja članka – ponudilo možnost videti svoj kraj z nove perspektive, z distance, in vzpostaviti nov, drugačen pogled nanj. S teoretskim pogledom o dvojnih vlogah na terenu poglavje zapre dr. Rajko Muršič s prispevkom *Biti domačin, biti tujec. In biti etnograf. Biti Človek*.

V zborniku so ločeno po sklopih predstavljene štiri glavne teme. A hitro lahko ugotovimo, da se ne glede na tematsko usmerjenost piscev prispevki med seboj tudi zelo prepletajo. Teme *Naravna in kulturna dediščina*, *Divjina in odročnost*, *Meje in obmejnost* ter *Odnosi s središči* so soodvisne in vplivajo druga na drugo. Zbornik se tako tudi odmika od klasičnega romantičnega prikazovanja Solčave kot turistične destinacije, temveč nam ponudi vpogled v sodobno vsakdanje življenje ljudi in njihove zgodovine skozi prizmo sedanjosti. Na neki način nam že sami naslovi prispevkov razbijejo ustaljeno podobo Solčave, ki se je ustvarjala skozi zgodovino, predvsem s promocijo območja kot turistične destinacije. Sami prispevki pa potem dodatno osvetlijo in prikazujejo neko novo, drugačno podobo Solčave, ki je javnosti manj poznana.

Strinjam se s trditvijo, ki jo v zaključku zbornika poda dr. Mateja Habinc, »da zbornik ponuja vpogled v sodobno materialno in družbeno kulturo območja, v materialne in družbene vidike življenja in preživetja na in z območjem, ter kaže kaj je relevantno za

domačine, kje in v zvezi s čim prihaja do trkov oziroma sodelovanj z nedomačini« (str. 191). In tako so teme, čeprav na prvi pogled oddaljene od klasičnih antropoloških in etnoloških raziskovanj, še kako povezane s temeljnimi etnološkimi raziskavami.

Simona Zupanc

322

Franc Šivic: *Moje življenje s čebelami: Avtobiografija*. Ljubljana: Samozaložba, 2020, 222 str.

Rada prebiram avtobiografije, saj so to osebne zgodbe, ki jih pišejo ljudje, za katerimi je bogata življenjska izkušnja. Zapišejo jih z zrelim vrednotenjem svojega življenja – dogodke in obdobja svojega življenja želijo rešiti pozabe zase in za svoje potomce, obenem pa jih deliti z drugimi. Tako ohranjajo za prihodnost del svojega duhovnega in duševnega ustroja, pogosto prepletenega s kulturnim izročilom, s čimer spomin postaja dragocena kulturna dediščina.

Z veseljem sem zato vzela v roke avtobiografijo gozdarja, podjetnika, predvsem pa priznanega slovenskega čebelarja Franca Šivica. In je kar nisem mogla odložiti. Knjiga je odlična, takšne na področju čebelarstva še nisem zasledila – ne gre le za strokovno čebelarstvo, ampak tudi za zanimivo leposlovno delo z živo pripovedjo in z mnogimi dialogi v živahnem, včasih tudi humornem jeziku. Prav zgodbe, dogodki, peripetije, številne anekdote in srečna naključja, kjer sta povezovalna elementa čebele in čebelarstvo, so naredili to knjigo posebej privlačno.

Franc Šivic o čebelarstvu res mnogo ve, tako o njegovi preteklosti kot sedanjosti, tako na Slovenskem kot po svetu. Posebej zanimivo so predstavljena njegova srečevanja z mednarodno pomembnimi s čebelarstvom povezanimi osebnostmi, s katerimi se še vedno srečuje. Šivic, ki govori več tujih jezikov, je tudi odličen organizator čebelarskih srečanj in ekskurzij ter nasploh povezovalac čebelarjev širom sveta. Je začetnik apiturizma in velik zagovornik ter promotor apiterapije, ki ob vsem vložnem trudu in zavidljivih uspehih ostaja skromen in nevsiljiv sogovornik in mentor.

Mnogi ga poznajo kot avtorja znanih fotografij, ki krožijo v čebelarski literaturi. Z njimi je zaslovel tudi v tujini, kjer je zanje prejel številna priznanja in nagrade. Njegovi članki v različnih svetovnih čebelarskih revijah so ponesli ime Slovenije, od nekdanj bogate s čebelarskim znanjem in tradicijo, v širni svet. Zlasti po uspešnem svetovnem čebelarskem kongresu Apimondii, ki je bil z njegovim velikim angažmajem izjemno uspešno izveden v Ljubljani leta 2003, je Slovenija postala ena vodilnih čebelarskih dežel. Franc Šivic ostaja neutrudni promotor slovenskega čebelarstva, saj se dobro zaveda naših posebnosti, povezanih s kulturno dediščino, kot je tradicionalni AŽ panj, zložen v za Slovenijo značilen čebelnjak, poslikane panjske končnice, predvsem pa kranjska